

УДК 316

В.В. ДУТЧАК

ПРИЧИНИ ТА ФАКТОРИ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА ФОРМУВАННЯ ШКІДЛИВИХ ЗВИЧОК СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Дутчак Владислав Васильович – кандидат філософських наук, завідувач кафедри гуманітарних дисциплін Обласного комунального вищого навчального закладу «Інститут підприємництва «Стратегія»»

У статті розглядаються причини і фактори, які впливають на формування шкідливих звичок студентської молоді. За результатами проведеного соціологічного дослідження серед студентів 1-5 курсів було виявлено ставлення молодих людей до шкідливих звичок (тютюнопаління, вживання легких наркотиків (марихуани), алкоголю, енергетичних напоїв) та спорту.

Ключові слова: шкідливі звички, корисні звички, тютюнопаління, легкі наркотики (марихуана), енергетичні напої, алкоголь, спорт, здоров'я, мотивація.

В статье рассматриваются причины и факторы, влияющие на формирование вредных привычек студенческой молодежи. По результатам проведенного социологического исследования среди студентов 1-5 курсов было обнаружено отношение молодых людей к вредным привычкам (курение, употребление легких наркотиков (марихуаны), алкоголя, энергетических напитков) и спорта.

Ключевые слова: вредные привычки, полезные привычки, курение, легкие наркотики (марихуана), энергетические напитки, алкоголь, спорт, здоровье, мотивация.

The article examines the reasons and factors that influence the formation of bad habits students. The results of the survey among students of I-V courses revealed the attitudes of young people into bad habits (smoking, consumption of soft drugs (marijuana), alcohol, energy drinks) and sports.

Keywords: bad habits, beneficial habits, smoking, soft drugs (marijuana), energy drinks, alcohol, sports, health, motivation.

© В.В. Дутчак, 2013

Постановка проблеми. Україна стоїть сьогодні перед низкою проблем у всіх сферах життя, але найбільш актуальними є проблеми, пов'язані з охороною здоров'я та збереженням людського життя. На жаль, кількість населення України неухильно зменшується. За прогнозом ООН, при збереженні динаміки скорочення населення до 2030 року кількість українців зменшиться до 39 млн. Основними причинами високої смертності населення України є хвороби, викликані шкідливими звичками. Так, від наслідків тютюнокуріння щорічно помирає 110 тис. наших громадян, а від надмірного вживання алкоголю – 40 тис. На сьогодні в Україні, за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, налічується близько 290 тисяч ін'єкційних наркоманів. Щорічно кількість наркоманів в Україні зростає, за даними експертів – приблизно на 10 % [4]. До того ж, наркозалежні громадяни дедалі молодшають – вік, у якому починають вживати наркотичне зілля, становить тепер 13-15 років. Сподіватися на подолання зазначених негараздів силами самої системи охорони здоров'я, як показує українська практика, – марно. Головним чином через те, що ресурси спрямовуються, в основному, лише на лікування. Профілактиці захворювань та популяризації засад здорового способу життя, традиційно, не приділяється належної уваги.

Між тим, кількість померлих в Україні від алкоголізму, тютюнопаління та наркоманії сягає розміру епідемії та є реальною загрозою національній безпеці. Саме тому потрібно терміново шукати шляхи подолання даної ситуації.

Аналіз досліджень і публікацій. Дана пробле-

матика неодноразово ставала об'єктом уваги таких українських дослідників, як: О. Анопрієнко, О. Артюх, І. Бабій, О. Балакірева, Т. Бондар, І. Василяшко, О. Патрикеева, Н. Рингач, Я. Сазонова, О. Сакович, С. Сидяк, Г. Слабкий, І. Чернін, О. Швець, М. Шевченко, О. Шестаковський та ін.

Метою дослідження є розгляд причин і факторів, що впливають на формування шкідливих звичок серед студентської молоді. Адже з'ясування причин і факторів, які впливають на формування шкідливих звичок студентської молоді, а отже, і пошук шляхів у напрямку подолання цих звичок, на глибоке переконання автора, є завжди актуальним.

Виклад основного матеріалу. Автором під час роботи над даною публікацією було проведено соціологічне дослідження серед студентів I-V курсів Обласного комунального вищого навчального закладу «Інститут підприємництва «Стратегія». Молодим людям пропонувалося дати відповіді на запитання стосовно їхнього ставлення до шкідливих звичок: тютюнопаління, алкоголю, вживання легких наркотиків (марихуани), енергетичних напоїв. В опитуванні взяли участь 100 студентів (31 юнаків, 69 дівчат) віком від 17 до 23 років, із них: 13 студентів приїхали на навчання із сільської місцевості, 5 – із селищ, 82 учасники опитування – мешканці міст. Під час проведення опитування враховувались також місцепроживання студентів. Так, із загальної кількості опитаних, у гуртожитку проживають 12 студентів, наймають квартири – 36 і живуть разом з батьками – 52.

За даними Європейського опитування учнів-

ської молоді ESPAD, проведене у 2008 році в нашій країні, 63 % молоді хоча б один раз в житті курили сигарети, 55 % респондентів вказали на те, що їм дуже легко купити сигарети (незважаючи на закони, які забороняють продаж сигарет дітям до 18 років). У свою чергу, автори соціологічного дослідження 2011 року, у межах міжнародного проекту «Здоров'я та поведінкові орієнтації учнівської молоді», репрезентують 75 % юнаків та 85 % дівчат, що не курять [3, с. 71]. Опитування, проведене автором серед студентів Обласного комунального вищого навчального закладу «Інститут підприємництва «Стратегія» в 2013 році, показало дещо інший результат: 55 % хлопців та 74 % дівчат не курять.

Отже, розглянемо детальніше питання, що стосуються даної проблеми та відповіді на них молодих людей.

На запитання «Ви палите?» були отримані наступні відповіді:

1. Так (регулярно) – 22 % (12 дівчат, 10 хлопців).
2. Так (інколи) – 10 % (6 дівчат, 4 хлопців).
3. Ні – 68 % (51 дівчина, 17 хлопців).

У підсумку з'ясувалось, що 26 % опитаних дівчат і 45 % хлопців палять.

Подальша робота з цього приводу дала наступні результати.

Серед сільської молоді курців виявилось 50 % опитаних хлопців, та 14 % дівчат. Молоді люди, які проживають у селах, продемонстрували дещо кращий результат серед дівчат – 100 % опитаних не палять, хлопці ж розподілились 50 % на 50 %. Результати опитування серед міської молоді продемонстрували наступні результати: 29 % дівчат палять. Міські хлопці продемонстрували той самий результат, як і жителі сіл та селищ – 50% на 50%.

Результатом опитування з даного питання встановлюється: ставлення до шкідливих звичок представників чоловічої статі не залежить (на відміну від жіночої) від місця проживання студента до його вступу на навчання. Цікаво, що у процесі подальшого вивчення причин, котрі спонукали носіїв шкідливих звичок до тютюнопаління, із 22 курців – 18 (100 % курців-хлопців і 55 % курців-дівчат) почали палити під впливом прикладу друзів. Як тут не згадати теорію Г. Тарда? «Основними соціальними процесами є: повторення (приклад), протиставлення (опозиція), пристосування (адаптація)» [1, с. 177-187]. 12,5 % респондентів курців палять із 13-річного віку і є жителями міст. Найбільш кризовим віком для потенційних курців виявився (що не дивно) період 15-17 років. 78 % респондентів (курців) почали палити саме у цьому віці. Таким чином, отримані результати вказують, що початок активної профілактичної роботи стосовно шкоди тютюнокуріння необхідно розпочинати в шкільному середовищі з перших років навчання.

Слід враховувати також тісний зв'язок між курінням та наркоманією. Адже серед споживачів наркотиків близько 85 % тих, хто вже мав чи має досвід паління. На запитання щодо ставлення студентів до вживання легких наркотиків (марихуани) були отримані наступні відповіді:

- не вживаю – 90 % опитаних;
- інколи вживаю – 8 % опитаних;
- досить часто вживаю – 2 % опитаних.

У процесі дослідження з'ясувалось, що ті із студентів, котрі було виявлено інколи вживають легкі наркотики становлять 8 % – проживають у гуртожитках або наймають квартири. Не суттєво різняться показники (інколи вживаю) і в середовищі тих студентів, які проживають з батьками, а саме – 7,6 %. Разом з тим, 5,5 % студентів із числа тих, що винаймають квартири дозволяють собі досить часто зловживати марихуаною. Локалізовано прихильники «травки» розподілились наступним чином:

Інколи вживають легкі наркотики:

- 8 % представників міської молоді (10 % дівчат та 3,2 % хлопців);
- 15 % представників сільської молоді (0 % дівчат та 33,3 % хлопців);
- 0 % представників молоді, яка проживає у селищах.

Досить часто вживають:

- 1,2 % представників міської молоді із числа хлопців.

Результати опитування досить несподівано засвідчили той факт, що легкі наркотики в середовищі міської молоді стрімко фемінізувалися. Більше вживають марихуану дівчата, ніж хлопці (10 % дівчат проти 3,2 % хлопців). З огляду на останнє, особливо разючим є контраст прикладу сільської молоді, де основними споживачами «травки» виступають хлопці. Даний факт можна пояснити легкою доступністю (дешевизною, у порівнянні з алкоголем та тютюном) коноплі для сільської молоді. Разом з тим, на прикладі села і міста, у котрий раз було доведено, що шкідливі уподобання чоловічої статі не залежать (на відміну від жінок) від місця проживання респондентів.

За даними Національної ради з питань охорони здоров'я близько 40 % українських підлітків регулярно вживають спиртні напої. Показники споживання алкогольної продукції та пива в Україні становлять реальну загрозу моральному і фізичному здоров'ю української нації. За інформацією Всесвітньої організації охорони здоров'я, в 2011 році Україна ввійшла до п'ятірки країн із найбільшим рівнем споживання алкоголю на душу населення [4].

На запитання стосовно ставлення студентів до вживання алкогольних напоїв були отримані наступні результати:

- не вживаю принципово – 22 % (20 % дівчат та 25 % хлопців);
- вживаю помірно (1-2 рази на місяць) – 66 % (73,9 % дівчат та 48 % хлопців);
- вживаю часто (1-2 рази на тиждень) – 12 % (5,7 % дівчат та 25,8 % хлопців).

Звичайно, необхідно було також з'ясувати вплив середовища на ставлення студентів Обласного комунального вищого навчального закладу «Інститут підприємництва «Стратегія» до алкоголю. Із тих студентів, котрі принципово не вживають алкоголь:

- 25 % проживають у гуртожитку;

- 75 % проживають з батьками.

Із тих студенток, які принципово не вживають алкоголь:

- 7 % проживають у гуртожитку;

- 35,7 % проживають на квартирі, яку винаймають;

- 57 % проживають разом з батьками.

Із тих студентів, які принципово не вживають алкоголь:

- 0 % представники сільської молоді;

- 87,5 % представники міської молоді;

- 12,5 % представники молоді, яка проживає у селищах.

Найбільш вагомою групою, із числа опитаних студентів, є, як і очікувалось, ті, які помірно вживають алкоголь. Із них:

- 7,6 % проживають у гуртожитку;

- 48,4 % проживають з батьками;

- 44 % проживають на квартирі, яку винаймають.

Із тих студенток, які помірно вживають алкоголь:

- 7,8 % із загальної кількості тих, що проживають у гуртожитку;

- 45,1 % із загальної кількості тих, що проживають на квартирі, яку винаймають;

- 47,1 % із загальної кількості тих, що проживають разом з батьками.

Із тих студентів, котрі помірно вживають алкоголь:

- 50 % від загальної чисельності опитаної сільської молоді;

- 52 % від загальної чисельності опитаної міської молоді;

- 0 % від загальної чисельності опитаної молоді, яка проживає у селищах.

Із тих студенток, які помірно вживають алкоголь:

- 57,1 % від загальної чисельності опитаної сільської молоді;

- 65,2 % від загальної чисельності опитаної міської молоді;

- 66,6 % від загальної чисельності опитаної молоді, яка проживає у селищах.

Узагальнений портрет студента (студентки), що під час опитування вказали на досить часте (1-2 рази на тиждень) вживання алкоголю, виявився наступним:

- 23 % від загальної чисельності опитаної сільської молоді;

- 8,5 % від загальної чисельності опитаної міської молоді;

- 40 % від загальної чисельності опитаної селищної молоді (із них хлопці становлять 100 %).

Це, в черговий раз, засвідчило високий рівень доступності для молодих людей алкогольних напоїв.

Із тих студенток, які досить часто вживають алкоголь, із загальної кількості:

- 16,6 % тих, що проживають у гуртожитку;

- 5,8 % тих, що проживають з батьками;

- 3 % тих, що проживають на квартирі, яку винаймають.

Із тих студентів, що досить часто вживають ал-

коголь із загальної кількості:

- 50 % проживають у гуртожитку;

- 12,5 % проживають з батьками;

- 33,3 % проживають на квартирі, яку винаймають.

Досить цікавим виявився віковий діапазон респондентів, у період якого вони вперше спробували алкоголь. Результати опитування засвідчили:

- 4 % у віці 7-10 років (самі хлопці);

- 3 % у віці 11-12 років (самі дівчата);

- 20 % у віці 13-14 років;

- 47 % у віці 15-16 років;

- 10 % у віці 17-18 років (50 % дівчат і 50 % хлопців).

16 % опитаних не вживали і принципово не вживають зараз алкоголь. Так, із числа опитаних хлопців 6,4 % жодного разу не вживали алкоголь, а із числа опитаних дівчат – 20 % (не вживали і не вживають принципово!). Опитування показало ще один цікавий факт, із опитаних студентів, що не «вживають принципово алкоголь», дівчата виявились найбільш консервативними у своїх безалкогольних уподобаннях (не вживали і не вживають), у той час як більшість хлопців, що ведуть зараз тверезий спосіб життя, раніше вживали алкоголь.

Найбільш ризикованим віком у плані знайомства з алкоголем виявився, як і очікувалось, період 15-16 років. На небезпечні тенденції цього віку вказують і автори монографії С. Сидяк та Г. Слабкий [3]. «Вік 15 років є найризикованішим як з погляду першої спроби вживання алкогольних напоїв, так і з погляду першого випадку сп'яніння: 21 % учнів 10-11 класів, 22 % студентів ПТНЗ, 19 % – ВНЗ I-II рівнів акредитації і 15,5 % – ВНЗ III-IV рівнів акредитації зазначили, що саме в цьому віці вони вперше відчували сп'яніння» [3, с. 78].

Проведене дослідження засвідчило, що схильність до формування шкідливих звичок (вживання алкоголю) інтенсивно відбувається саме у зазначений період і не залежить від місця проживання (місто, селище, село) молодої людини. Результати опитування показують не тільки інтенсивність вживання алкогольних напоїв серед студентської молоді, а й свідчать про високий рівень доступності (зокрема, й для дітей 7-12 років) алкогольних напоїв. Відповідно ступінь контролю державних органів за дотриманням законодавства України щодо продажу алкогольних напоїв особам, які не досягли 18-річного віку, знаходиться на дуже низькому рівні.

У практичній (локальній) площині дані опитування показали порівняно високий відсоток (50 % хлопців та 16,6 % дівчат) студентів, що, проживаючи у гуртожитках, часто вживають алкогольні напої. За результатами опитування адміністрацією Обласного комунального вищого навчального закладу «Інститут підприємництва «Стратегія» були застосовані заходи профілактичного характеру з метою попередження та недопущення вживання алкогольних напоїв на території гуртожитків.

У глобальному масштабі протидії розповсюдження алкоголю серед молоді, державі потрібно вживати більш суворих заходів. За даними офіцій-

ного порталу Державної податкової служби України проти підприємців, які продавали алкоголь та тютюн підліткам, впроваджуються досить жорсткі санкції. Так, протягом 2012 року на недобросовісних продавців було накладено штрафів на суму 8,5 млн. гривень. Ще одним покаранням за подібне порушення стало відкликання ліцензій на роздрібний продаж підакцизної продукції. З початку року за незаконний продаж цигарок та алкогольних напоїв дітям анульовано майже 1,1 тис. ліцензій. Порівняно з минулим роком, кількість підприємців, позбавлених дозволу на продаж цієї продукції неповнолітнім, зросла майже вдвічі. За 11 місяців 2011 року було анульовано 570 ліцензій [2]. Вважаємо, що подальше підвищення адміністративної відповідальності та введення в особливих випадках кримінальної відповідальності продавців, що реалізують свій шкідливий крам особам, які не досягли встановленого віку, наразі є актуальним.

До того ж, на наше глибоке переконання, магазини або відділи, які продають алкогольні напої, мають бути відокремлені від місць торгівлі іншими товарами, особливо товарами для дітей, тим самим не дати змоги дітям вже з молодшого віку психологічно сприймати алкоголь як нормальний товар поряд із дитячою іграшкою. Алкоголь мають продавати в окремому приміщенні на рівні, скажімо, зі зброєю чи фармакологічними товарами.

Порівняно недавно у життя молодих українців увійшли енергетичні напої. Продукт, що настільки рекламується з екранів телебачення, набув популярності, насамперед, серед молоді. В українських нічних клубах коктейль з енергетичного напою RedBull та горілкою належить до фаворитів. Молоді люди особливо цінують комбінацію з алкоголю і збудливого енергетика – так можна всю ніч залишатися під кайфом і при цьому невтомно танцювати.

Між тим, за висновками лікарів, енергетичні напої небезпечні для здоров'я підлітків. Адже інгредієнти, які містяться в цих напоях: кофеїн, консерванти, ненатуральні барвники та підсолоджувачі провокують зниження імунітету, ризики гіпертонічної та ішемічної хвороб серця і навіть розвиток онкологічних захворювань. Енергетики можуть стати причиною тахікардії, психомоторного збудження, тремтіння в руках і ногах, поступовому підвищенню дратівливості й затяжної депресії, справжньому звиканню до енергетичного напою.

Проведене нами опитування показало наступне ставлення студентської молоді до шкідливих енергетичних напоїв:

- 53 % опитаних принципово не вживають енергетичні напої, тому що вважають їх шкідливими для здоров'я;

- 38 % опитаних студентів вживають «енергетики» зрідка, в основному під час підготовки до сесії;

- 9 % опитаних студентів вживають «енергетики» 2-3 рази на тиждень під час відвідування дискотек.

Прихильників енергетичних напоїв, як незмінного атрибуту вечірок, більше серед дівчат (10 %

від загальної кількості опитаних дівчат), серед опитаних юнаків – прихильників «енергетиків» 6,4 %.

У результаті проведеного опитування було встановлено, що уподобання молоді, стосовно енергетичних напоїв, істотно не різняться залежно від місця їх проживання (місто, селище, село). Результати показали певний паритет як прихильників, так і противників цих напоїв (з незначною перевагою, у 3 %, останніх). Щоправда, відповіді на це запитання показали, що серед дівчат прихильниць «хімії» майже вдвічі більше, ніж серед хлопців. Особливо це стосується сільської молоді. Так, у відсотковому відношенні кількість студенток, які вживають «енергетики», розподілилась так:

- 85,7 % від загальної чисельності опитаної сільської молоді;

- 40,6 % від загальної чисельності опитаної міської молоді;

- 33,3 % від загальної чисельності опитаної молоді, яка проживає у селищах.

Взагалі у даному опитуванні міська молодь продемонструвала несподівано високий рівень (на противагу сільській і селищній молоді) усвідомлення шкідливості вживання енергетичних напоїв. Так, 57,3 % від загальної чисельності опитаних мешканців міста принципово не вживають енергетичні напої. У той час лише 30 % від загальної чисельності опитаної сільської та селищної молоді вважають «енергетики» шкідливими для здоров'я.

Позиція держави стосовно розповсюдження «енергетичних напоїв» на сьогодні є невизначеною. Між тим, уряди західних країн вже усвідомили, що шкода, яку заподіюють молодому організму «енергетики», є значною. Так, слабоалкогольні напої з фруктовим присмаком, які містять кофеїн і алкоголь, вилучили з продажу у США як небезпечні. У Мексиці ухвалили заборонити продаж подібних напоїв у барах та нічних клубах. У Канаді правила не дозволяють додавати до алкогольних напоїв кофеїн. У Шотландії Лейбористська партія закликає заборонити напої з вмістом кофеїну, такі як вино «Buckfast» [5]. Подібну стурбованість такими напоями висловлювали і в інших країнах.

Сподіваємось, що незабаром черга надійде і до України і дане питання буде врегульоване на законодавчому рівні.

Висновки. Результати опитування в Обласному комунальному вищому навчальному закладі «Інститут підприємництва «Стратегія», засвідчили, що відношення до шкідливих звичок представників чоловічої статі не залежать (на відміну від жіночої) від місця проживання студента до його вступу до ВНЗ. Також було з'ясовано, що легкі наркотики в середовищі міської молоді мають тенденцію стрімкої фемінізації – 10 % дівчат проти 3,2 % хлопців. З огляду на останнє, особливо разючим є контраст прикладу сільської молоді, де основними споживачами «травки» є хлопці. Проведене дослідження підтвердило, що процес залучення підлітків до шкідливих звичок (зокрема вживання алкоголю та куріння) інтенсивно відбувається у віці 15-16 років і не залежить від місця проживання (місто, селище, село) молоді людини. Результати цього опитування засвідчили високий

рівень доступності (зокрема й для дітей 7-12 років) алкогольних напоїв. У процесі дослідження було з'ясовано, що відношення міської молоді до енергетичних напоїв, на відміну від сільської і селищної, більш негативне і аргументоване.

У практичній (локальній) площині дані опитування показали порівняно високий відсоток (50 % хлопців та 16,6 % дівчат) студентів, що прожива-

ючи у гуртожитках, досить часто вживають алкогольні напої. За результатами опитування адміністративною були застосовані заходи профілактичного характеру з метою попередження та недопущення вживання алкогольних напоїв на території гуртожитків.

Рецензент Катаєв С.Л. – д.соціол.н., проф.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Голод С.И. Семья и брак: историко-социологический анализ [Текст] / С.И. Голод. – С.-Пб., 1998. – С. 177-187.
2. Офіційний портал Державної податкової служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sts.gov.ua/media-tsentr/novini/78349.html>
3. Стан та чинники здоров'я українських підлітків (за результатами соціологічного дослідження в межах міжнародного проекту «Здоров'я та поведінкові орієнтації учнівської молоді» («Health behaviour school-aged children» - HBSC): Монографія [Текст]. – К., 2011. – 208 с.
4. Набока М. Невтішні оцінки [Електронний ресурс] / М. Набока, Н. Шерстюк // Радіо Свобода. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/1946418.html>
5. У США заборонили алкогольні напої з кофеїном [Електронний ресурс] // Кореспондент. – 2010. – 13 грудня. – Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net/>